

ВІДГУК
офіційного опонента
к.е.н., доцента

АНДРУСІВ УЛЯНИ ЯРОСЛАВІВНИ
на дисертацію **ГОЛОВЧАНСЬКОЇ ВІКТОРІЇ ІВАНІВНИ**
на тему «**МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО**
СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю
051 – Економіка

1. Актуальність теми дослідження

На сучасному етапі транскордонне співробітництво виступає важливою складовою системи забезпечення стабільного економічного стану та ефективної інтеграції України до європейського простору. Кожен прикордонний регіон є унікальним економічним, соціокультурним та географічним простором, має свою сутнісну характеристику, що свідчить про наявність потенціалу та перспектив розвитку. В умовах глобальних соціальних та економічних змін, євроінтеграційних процесів, а також невизначеності, спричиненої кризовими явищами та повномасштабним вторгненням, підходи до стимулювання транскордонного співробітництва з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку прикордонних територій стають особливо актуальними.

В умовах євроінтеграції механізм стимулювання розвитку транскордонного співробітництва - це система стратегічних і оперативних заходів, спрямованих на активізацію, підтримку та підвищення ефективності транскордонної взаємодії, мінімізацію бар'єрів для міжрегіональної кооперації, яка включає розробку ефективних інструментів фінансового та нефінансового стимулювання учасників транскордонних проєктів, координацію дій різних суб'єктів влади, бізнесу та громадськості по обидва боки кордону, а також впровадження заходів зі стимулювання імплементації європейських стандартів та залучення міжнародних ресурсів для розвитку прикордонних регіонів.

Саме це доводить, що тема дисертаційного дослідження Головачанської Вікторії Іванівни є актуальною, а отримані результати науково значущими та перспективними з практичної точки зору.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами

Дисертація виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт ДВНЗ «Ужгородський національний університет», зокрема «Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства в умовах євроінтеграції» (2019–2023 рр., ДР 0119U101945) та «Сучасні виклики розвитку територіальних економічних систем» (2024–2028 рр., ДР 0124U003247).

Аналіз дисертації Головачанської В. І. свідчить, що дослідження є самостійним та завершеним, винесені до захисту положення є доцільними та обґрунтованими. Отримані теоретичні та практичні результати є вагомим

внеском у формування механізму стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Дисертація Головчанської В.І. ґрунтується на комплексному, системному підході, характеризується належним рівнем наукових узагальнень. Дисертанткою успішно сформульовано мету та основні завдання, що пов'язані з розробкою теоретичних засад, удосконаленні методичних підходів і практичних положень щодо вдосконалення інструментів організаційно-економічного механізму функціонування транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань в роботі використовувались такі методи: діалектичний метод для виявлення взаємозв'язків між складовими механізму транскордонного співробітництва; методи аналізу та синтезу для осмислення змісту організаційно-економічних процесів транскордонної взаємодії; індуктивний та дедуктивний підходи для формування висновків; метод структурно-функціонального аналізу для вивчення інституційної архітектури транскордонного співробітництва; економіко-статистичний аналіз для оцінки фінансових параметрів; порівняльний метод для вивчення досвіду ЄС; метод експертних оцінок для верифікації висунутих пропозицій.

Тему дослідження розглянуто всебічно та докладно. Кількість та якість літературних фахових джерел підтверджує важливість обраної тематики. Виконана робота свідчить про глибокий аналіз автором наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких викладено теоретичні основи транскордонного співробітництва та його організаційно-економічного забезпечення.

Отримані автором наукові результати ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми, їх викладено конкретно і у логічній послідовності. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в роботі, у достатній мірі обґрунтовані і підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел та інформації щодо формування механізму стимулювання розвитку транскордонного співробітництва.

Достовірність наукових положень підтверджується значною кількістю опублікованих статей у наукових фахових виданнях України. Матеріали дисертації доповідалися, одержали позитивну оцінку та схвалені на науково-практичних конференціях.

Таким чином, Головчанська В.І. у своїй роботі продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати тенденції розвитку та результати досліджень, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати науково та практично значущі висновки. Обґрунтованість та достовірність результатів, що отримані Головчанською В.І. в ході наукового дослідження, забезпечена завдяки використанню належної джерельної бази, вмілому опрацюванню емпіричного матеріалу, правильному поєднанню

методів наукового пошуку. Усе це забезпечило обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

4. Наукова новизна та теоретична значущість дисертації

Особистий внесок дисертантки та наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні та вдосконаленні теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів організаційно-економічного механізму функціонування транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України. Найбільш важливі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

удосконалено:

- методичні підходи до визначення сутності механізму стимулювання розвитку ТКС, який, на відміну від наявних, розглядається як системна сукупність взаємопов'язаних організаційно-економічних, інституційних і фінансових елементів, інтегрованих у просторову структуру прикордонних регіонів з урахуванням викликів євроінтеграції, безпекових загроз і новітніх викликів відбудови;

- концептуальні підходи до обґрунтування ефективності програм ТКС як інструменту соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, які, на відміну від існуючих, базуються на активному залученні місцевих органів влади та громадських організацій до проєктного управління, що забезпечує узгодженість інтересів стейкхолдерів, підвищує рівень міжінституційної координації, а також оптимізує розподіл фінансових ресурсів через механізми зовнішнього грантового фінансування та внутрішнього співфінансування. Такий підхід сприяє ефективнішому освоєнню міжнародної фінансової допомоги, активізації місцевого інвестиційного потенціалу та зміцненню фінансової стійкості транскордонних проєктів у довгостроковій перспективі;

- системний підхід до застосування концепції смарт-спеціалізації в контексті ТКС, яка, на відміну від традиційних інструментів регіонального розвитку, сприяє ідентифікації унікальних конкурентних переваг прикордонних регіонів, формуванню інноваційних кластерів, залученню міжнародних ресурсів та побудові партнерських мереж за принципом спільної цінності. Запропоновано механізм інтеграції смарт-спеціалізації у стратегічне планування ТКС, що включає цифрову діагностику регіонального потенціалу, інструменти координації інвестиційних потоків і системи моніторингу результативності реалізованих проєктів, що дозволяє забезпечити сталий розвиток прикордонних територій відповідно до європейських стандартів і принципів інноваційно-орієнтованої політики;

- концептуальні та структурні елементи фінансово-організаційного механізму ТКС шляхом інтеграції функціональних модулів в єдину адаптивну модель, яка, на відміну від існуючих підходів, забезпечує поєднання інституційної багатосуб'єктності, фінансової мультиінструментальності та нормативно-правової гармонізації в умовах зростаючої політичної та економічної турбулентності. На основі цього запропоновано інноваційну архітектоніку механізму на основі принципу динамічного модульного зв'язку,

згідно з яким кожен модуль - інституційний, ресурсний, стратегічний, аналітичний і нормативний - функціонує у взаємозалежному середовищі зі зворотними зв'язками, що дозволяє досягти високого рівня синергії між усіма компонентами. Такий підхід формує системну гнучкість і ефективність управління транскордонними процесами, з урахуванням зовнішніх загроз - війни, інфраструктурної деструкції, демографічного навантаження, - і створює підґрунтя для сталого функціонування транскордонного простору відповідно до стандартів і стратегічних орієнтирів європейської інтеграції;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методичні підходи до формування фінансово-організаційного механізму забезпечення ТКС шляхом об'єднання чотирьох взаємодоповнюючих концептів - системного, міждисциплінарного, стратегічного та інституціонально-еволюційного, які в сукупності формують цілісну парадигму управління транскордонними процесами. Такий інтегративний підхід забезпечує структурну узгодженість елементів співпраці, міжсекторальну взаємодію учасників, довгострокову результативність ініціатив і здатність механізму адаптуватися до викликів зовнішнього середовища в умовах євроінтеграційних трансформацій;

- інструментарій організаційно-економічного забезпечення ТКС, що, на відміну від традиційних підходів, включає діагностику бар'єрів співпраці, механізми фінансового стимулювання за участі європейських програм, механізми партнерства, а також адаптаційні моделі застосування міжмуніципального та міжрегіонального співробітництва у трансформованих умовах прикордонних регіонів;

- класифікація чинників впливу на ефективність ТКС, яка доповнена параметрами воєнного часу, ризик-орієнтованими підходами до оцінки інституційного середовища, а також впливом адаптивних політик прикордонних громад у межах євроінтеграційного курсу України;

- систематизація європейського досвіду ТКС, що розширена аналізом впливу нової політики згуртованості ЄС на розвиток суміжних українських територій, з акцентом на трансформаційний потенціал прикордонних структур, роль агенцій регіонального розвитку та впровадження індикативних планів розвитку згідно з принципами добросусідства і спільного управління;

- наукові обґрунтування інструментарію організаційно-економічних механізмів у частині забезпечення ТКС: створення координаційних рад із представників влади, бізнесу, громадськості та єврорегіонів, впровадження порталів із функціями роботи в режимі реального часу, а також використання інструментів стрес-тестування, прогнозування на основі штучного інтелекту та страхування від геополітичних ризиків, які дозволять забезпечити гнучкість, прозорість і стійкість організаційно-економічного механізму ТКС в умовах зростаючої турбулентності зовнішнього середовища.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розробці та науковому обґрунтуванні комплексного підходу до формування механізму стимулювання розвитку транскордонного співробітництва, що дозволяє поглибити розуміння природи транскордонних процесів у контексті євроінтеграції України.

5. Практичне значення отриманих результатів дослідження

Розроблені в дисертації теоретичні висновки, методичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані в процесі формування механізму стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України. Сукупність отриманих наукових положень доведено до рівня практичних рекомендацій, застосування яких дозволить сформувати ефективний інструментарій державної регіональної політики в умовах реалізації транскордонного співробітництва.

Результати дисертації, висновки та рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у діяльності Департаменту економічної політики Львівської обласної військової адміністрації (довідка № 1-52/659 від 09.12.2024), Тернопільської обласної військової адміністрації (довідка № 02-47/10 від 02.01.2025), Департаменту економічного та регіонального розвитку Закарпатської обласної військової адміністрації (довідка № Г-1/01-09/1 від 27.05.2025), а також у навчальному процесі Ужгородського національного університету (довідка № 1607/01-14 від 25.05.2025). Зазначені довідки підтверджують практичну цінність отриманих наукових результатів та їх доцільність бути впровадженими в поточну діяльність зазначених інституцій.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

У відкритому друку за темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, та 3 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій.

Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають вимогам, що висуваються до робіт такого рівня. Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Основні результати досліджень, висновки і рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Це дозволяє вважати апробацію результатів дисертаційного дослідження достатньою.

7. Структура та зміст дисертаційної роботи

Дисертація Головчанської В.І. побудована у традиційному стилі, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації - 257 сторінок. Дисертація містить 12 таблиць; 25 рисунків; список використаних джерел із 199 найменувань – на 20 сторінках; 6 додатків.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Головчанської В.І. повністю відповідає Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 051 - «Економіка».

Логіка дисертаційного дослідження підпорядкована поставленій меті та завданням, визначає структуру роботи. Структура дисертаційної роботи узгоджується з назвою, метою та завданнями дослідження.

Анотація дисертації українською і англійською мовами написана чітко і логічно, приведено список публікацій автора за темою дисертації.

У вступі дисертації визначено актуальність обраної теми, розкрито ступінь дослідження проблеми, вказано вчених, на результати наукових досліджень яких спирається автор; відображено зв'язок роботи з науковими темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження; зазначено використані методи дослідження; зазначено елементи наукової новизни одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, вказано особистий внесок автора, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі роботи розвинуто теоретичні основи сутності поняття транскордонного співробітництва; досліджено еволюційні зміни інституційного та економічного забезпечення транскордонного співробітництва; проаналізовано європейський досвід реалізації транскордонного співробітництва.

При визначенні сутності транскордонного співробітництва, відзначено, що воно є важливим інструментом реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Розглянуто приклади сучасних наукових поглядів на зміст категорії «транскордонне співробітництво». Встановлено, що ефективне транскордонне співробітництво вимагає всеосяжного та скоординованого підходу, що охоплює всі ключові компоненти, співпрацю між різними зацікавленими сторонами, включаючи державні установи, місцеві органи влади, громадські організації та приватний сектор, а також міжнародні інституції.

Запропоновано розглядати механізм стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції, як систему стратегічних і оперативних заходів, спрямованих на активізацію, підтримку та підвищення ефективності транскордонної взаємодії, яка включає розробку ефективних інструментів фінансового та нефінансового стимулювання, координацію дій різних суб'єктів влади, бізнесу та громадськості по обидва боки кордону, а також впровадження заходів зі стимулювання імплементації європейських стандартів.

Проведено аналіз європейського досвіду транскордонного співробітництва, який може стати цінним джерелом інформації для вдосконалення системи управління транскордонною взаємодією в Україні.

У другому розділі роботи проведено діагностику інституційного та організаційно-фінансового забезпечення транскордонного співробітництва; оцінено публічні фінанси в інституційній структурі функціонування транскордонного співробітництва.

Встановлено, що розвиток транскордонного співробітництва значною мірою залежить від динаміки міжнародних процесів, особливо від євроінтеграційних трансформацій. Виокремлено три рівні координації транскордонного співробітництва - державний, регіональний та міждержавний, охарактеризовано відповідні органи, їх повноваження й сферу відповідальності.

Проаналізовано недосконалості нормативно-правової бази, зокрема Закону України «Про транскордонне співробітництво». Значна увага приділена ролі інституцій, що безпосередньо реалізують транскордонне співробітництво.

Здійснено комплексний аналіз організаційно-фінансового забезпечення транскордонного співробітництва як ключового інструменту інтеграції прикордонних регіонів України до європейського простору. Визначено основні організаційні форми реалізації транскордонного співробітництва. Виокремлено джерела фінансування - від місцевих бюджетів і державних програм до європейських структурних фондів та міжнародних фінансових інституцій.

У третьому розділі роботи узагальнено інструментарій організаційно-економічних механізмів функціонування транскордонного співробітництва; розроблено концептуальні засади формування оновленого механізму забезпечення транскордонного співробітництва; запропоновано напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва.

Обґрунтовано теоретико-практичні засади вдосконалення інструментарію організаційно-економічних механізмів транскордонного співробітництва в умовах сучасних викликів євроінтеграції, безпекових загроз та децентралізації. Виокремлено ключові структурні елементи організаційно-економічного механізму забезпечення транскордонного співробітництва.

Визначено концептуальні засади формування фінансово-організаційного механізму забезпечення транскордонного співробітництва. Сформовано уявлення про фінансово-організаційний механізм як цілісну систему, що поєднує фінансові ресурси, інституційні взаємозв'язки та організаційні моделі.

Результати дисертаційної роботи викладені у висновках, вони логічні, обґрунтовані і достовірні, є завершенням поставлених завдань дослідження. За сукупністю та рівнем викладення наукових положень дисертаційну роботу Головчанської В. І. можна оцінити як закінчене дослідження з вагомими науковими результатами, які є достатньо обґрунтованими та достовірними.

8. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи Головчанської В. І. довів, що в ній відсутні прояви академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації. Авторка дотримується правил цитування та здійснення посилань, належно оформлюючи цитати. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. З наукових публікацій, які написані у співавторстві, дисертація містить лише положення та пропозиції, які є особистою науковою розробкою дисертантки. Дисертаційну роботу можна визначити як самостійну оригінальну працю, яка не містить порушень академічної доброчесності.

9. Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота Головчанської В. І. виконана державною мовою. Текст дисертації написано у науковому стилі, чітко, мова грамотна і виразна. Дисертаційна робота характеризується єдністю форми та змісту, відповідністю логіки та структури. Наукова новизна, висновки, пропозиції і рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості, супроводжуються методичним і статистичним матеріалом.

10. Дискусійні положення та зауваження

Рівень розробки теоретико-методичних положень, практичних рекомендацій може бути оцінений як достатній, а наукові висновки та пропозиції є науково обґрунтованими, але слід зауважити, що деякі положення містять певні дискусійні моменти, які потребують додаткової аргументації, а саме:

1. У п. 1.1 авторка обґрунтовано підкреслює важливість транскордонного співробітництва в контексті європейської інтеграції України. Разом із тим, у викладеному матеріалі бракує конкретизації щодо специфічних механізмів адаптації європейського досвіду до українських реалій. Залишаються незрозумілими конкретні інструменти, які при цьому можуть бути використані в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

2. Дискусійним є підхід до аналізу інституційно-організаційної трансформації транскордонного співробітництва (п. 2.1), адже авторка зосереджується переважно на формальних інституціях та нормативно-правовій базі, проте недостатньо уваги приділено неформальним практикам співпраці, ролі громадських організацій та ініціативам знизу. Не зовсім зрозуміло, яким чином неформальні мережі та локальні ініціативи можуть компенсувати недоліки формальних інституційних механізмів, особливо в умовах обмежених ресурсів та воєнного стану.

3. У п.3.1 авторка виділяє інструментарій організаційно-економічних механізмів як одну з ключових складових забезпечення транскордонного співробітництва. Проте таке рішення потребує глибшого обґрунтування співвідношення між окремими інструментами та їх синергетичним ефектом. Не зовсім зрозуміло, за якими критеріями визначається пріоритетність застосування того чи іншого інструменту залежно від специфіки прикордонного регіону.

4. Концептуальні засади формування фінансово-організаційного механізму (п. 3.2) викладено загалом логічно, однак не достатньо обґрунтованою є послідовність впровадження окремих модулів механізму. Авторка не доводить, яким саме чином забезпечується узгодженість функціонування різних модулів у динамічному середовищі, та які є практичні приклади успішної реалізації подібних механізмів.

5. Доцільним є уточнення методологічних підходів до оцінки ефективності запропонованих рекомендацій. У дисертації окремі методи аналізу застосовуються для обґрунтування висновків, проте залишаються не до кінця з'ясованими питання кількісної оцінки очікуваних ефектів від впровадження запропонованих заходів.

Наведені зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

11. Загальний висновок

Дисертаційна робота Головчанської В. І. на тему «Механізм стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції», виконана на високому науково-теоретичному рівні. Робота написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами емпіричних спостережень. Представлена дисертація є завершеною, самостійною авторською оригінальною працею, яка присвячена вирішенню актуального наукового та практичного завдання щодо вдосконалення механізму стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 - «Економіка», галузі знань 05 - «Соціальні та поведінкові науки».

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що ГОЛОВЧАНСЬКА Вікторія Іванівна, авторка дисертації на тему «Механізм стимулювання розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції», заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Уляна АНДРУСІВ

Підпис(и) Уляни АНДРУСІВ
посвідчую
Учений секретар ІФНТУНГ В. К.
20__ р.

